

# Phương pháp rèn luyện Tiết tấu âm nhạc cho học sinh tiểu học

Phạm Thị Thu Hiền\*

\*GV Khoa GD Tiểu học & Mầm non Trường ĐH Hải Phòng

Received: 04/1/2023; Accepted: 6/1/2023; Published: 10/1/2023

**Abstract:** When referring to important elements in musical art, people often refer to melody, harmony, rhythm... However, according to the method of exclusion in order to achieve the goal of minimalism, we can omit the melody, rhythm, harmonize and preserve each rhythm. The reason for doing so is because in many types of music, there is no melody, especially percussion instruments. In education, Music is a subject that nurtures and develops students' souls, promoting their ability to learn. IQ development ability, capable of influencing many fun and learning activities of students. Therefore, teachers need to research and develop methods to train students' musical skills, in which the practice of rhythm reading is a solid pillar to develop other musical skills. Rhythm contributes to making teaching easier and more professional. In particular, for elementary students, the object is just starting to learn and be familiar with the first concepts in music theory. Knowing how to use rhythm fluently makes the children's musical ability much better, more confident in presenting their works. Many musical talents are revealed to be fostered and developed in a timely manner. Since then, the teacher's process of teaching a music lesson also becomes softer and more effective. Therefore, the introduction of some methods of rhythm training for elementary students is extremely necessary and practical to attract students in group activities, making the quality teaching process more effective.

**Keyword:** rhythm, rhythm reading skills, rhythm training methods, work presentation.

## 1. Đặt vấn đề

Tiết tấu là gì? Theo định nghĩa của môn Kiến thức âm nhạc cơ bản, tiết tấu (TT) nhằm chỉ “Mối tương quan giữa các trường độ nối tiếp nhau”. TT được tổ hợp bởi những âm thanh có trường độ dài ngắn khác nhau, kết hợp cùng cường độ mạnh nhẹ, được sắp xếp nối tiếp nhau từ đầu bài hát cho đến cuối bài hát, sắp xếp từng nhóm lớn hoặc nhỏ, tùy theo mong muốn của người soạn nhạc. TT nhanh sẽ làm cho giai điệu dồn dập, hối hả. Ngược lại, TT chậm làm cho giai điệu dàn trải mênh mông... TT không chỉ thuộc sở hữu của ngành âm nhạc mà phổ biến trong các hoạt động của đời sống, nói rộng ra, thuộc quy luật vận hành của tự nhiên. Tùy theo độ dài - ngắn, nhanh - chậm mà TT được thể hiện dưới các mô hình - chu kỳ khác nhau. Chẳng hạn, như chu kỳ TT của thời gian. Chu kỳ thời gian trái đất quay quanh mặt trời là một năm, quanh quanh mình là một ngày. Như vậy, mô hình tiết tấu của trái đất có thể chia làm hai dạng: Thời gian dài (khoảng 3 tháng) mùa Xuân, Hạ, Thu, Đông; thời gian ngắn (trong ngày) ngày và đêm. Hai mô hình TT này lại có thể chia nhỏ hơn, như các mùa lại chia tiếp thành tiết: xuân phân, lập hạ, thu phân, lập đông; ngày có: sáng, trưa, chiều; đêm có trước và sau giờ Tý... Nếu lấy một ngày là 1 ô nhịp, một tuần

làm 1 câu nhạc, một tháng ta có 4 câu, vậy ta tạm có 1 tác phẩm ngắn với 4 câu nhạc. Tác phẩm này sẽ có muôn ngàn những TT phong phú của mọi loại hình khác nhau, có thể dựa vào các quy luật để diễn tả tiết tấu theo cách của mình. Vậy ngẫu nhiên ta sẽ có 1 tác phẩm lớn với hình thức như 1 bản giao hưởng gồm 4 chương là sự kết hợp 4 mùa trong năm.

Không dừng lại ở chiều thời gian, TT còn đi vào chiều không gian, như mỹ thuật, kiến trúc, văn, thơ. Thơ ca có TT, văn, điệu như nhịp, phách, trong âm nhạc. Rồi hình dung từ ở nghệ thuật âm nhạc không ngừng tích hợp nghệ thuật không gian, như sáng, tối, âm đậm, âm nhạt, đa sắc... trong mỹ thuật... Hiện tượng này nhắc nhở về cội nguồn tổng hợp của nhiều loại hình nghệ thuật. Thuở xưa, thơ, nhạc, họa, múa... vốn có mối liên quan đến nhau, là một thể thống nhất trong nhiều dạng thức văn hóa.

Sau khi phát triển theo hướng chuyên môn hóa, từng loại hình mới theo đuổi những cách thức biểu hiện khác nhau. Trong đó, vai trò của TT như liên kết các loại hình nghệ thuật với nhau. TT là linh hồn đem lại sức sống cho giai điệu. “Ai cũng cảm nhận được: rất nhiều người không biết hoà âm, một số người không biết giai điệu, nhưng không ai là không biết TT”. Bởi vậy, đứng trước những thay đổi của nghệ

thuật âm nhạc (AN), TT vẫn đứng vững như vị chúa tể quyền uy, không gì lay chuyển. Chính tiết tấu xử lý trường độ âm thanh, tạo nên những bước tiến bước lui gọi ý cường độ cho âm thanh, làm cho các âm thanh nối kết với nhau có ý nghĩa.

## 2. Nội dung nghiên cứu

### 2.1. Phương pháp rèn luyện kỹ năng đọc tiết tấu

#### a. Phương pháp luyện tiết tấu độc lập.

Trường độ có nghĩa là độ dài ngắn của âm thanh. Độ dài của âm thanh phụ thuộc vào thời gian dao động của nguồn sinh âm. Chính vì vậy, trường độ đóng một vai trò rất quan trọng bởi vì độ dài ngắn của âm thanh tạo nên sự chuyển động lúc đều đặn, lúc nhịp nhàng, lúc ngân nga, lúc vui tươi, lúc dồn dập... Trong tác phẩm AN, sự chuyển động liên tiếp giữa những nhóm trường độ khác nhau của âm thanh tạo thành nhóm TT. Các nhóm TT liên kết với nhau hình thành loại nhịp của tác phẩm, được thể hiện bằng hệ thống hình nốt nhạc.

PP rèn luyện KN đập phách (gõ phách) và luyện đọc TT. Phách chính là sự thể hiện độ dài của các âm thanh, là đơn vị đo thời gian trong AN. GV cần hướng dẫn cho học HS hiểu là một phách luôn gồm hai nửa bằng nhau. Nửa đầu ứng với thời gian tay ta đập xuống một điểm nhất định, còn nửa sau tương ứng với tay ta nhấc lên ở vị trí xuất phát. Nếu ta qui định một phách có trường độ bằng một nốt đen thì sẽ gõ phách như sau : phần mạnh đập xuống, phần nhẹ nhấc lên  $\uparrow\downarrow$  (Kí hiệu  $\uparrow$  là phách mạnh,  $\downarrow$  là phách nhẹ)

Nhằm tăng tính tích cực giúp HS có cơ sở rèn luyện tốt khả năng thực hành tiết tấu, HS cần phải nắm vững một số kiến thức nhạc lý cơ bản, có biện pháp và PP rèn luyện KN thực hiện tiết tấu theo quy trình mới đạt được hiệu quả cao trong việc nâng cao chất lượng môn học.

**Cấp độ một:** Luyện gõ/đọc tên nốt/đếm số riêng lẻ từ những trường độ, những âm hình TT dễ và cơ bản như các trường độ nốt đen, nốt trắng, nhóm nốt đen kết hợp nốt đơn ; tiếp đến là âm hình nốt đơn, nốt có chấm đôi;

**Cấp độ hai:** Sau khi luyện các âm hình TT đơn lẻ theo từng mức độ ở cấp độ một, tiếp tục luyện tập móc kép. Cứ kết thúc một chuỗi âm hình, HS có thể tự ghép các âm hình TT đó với nhau để tạo thành một chuỗi tiết tấu tổng hợp để luyện tập. Có thể ghép các âm hình dễ với nhau, cũng có thể sắp xếp các âm hình dễ xen kẽ với âm hình khó, khi đã thuần thục người học có thể ghép các chuỗi âm hình khó liên tiếp nhau để kết hợp rèn luyện TT, đồng thời rèn được cả phần

xạ nhanh nhạy trong quá trình tập luyện.

**Cấp độ ba:** Có thể gọi đây là cấp độ tự giác, có nghĩa là cấp độ rèn luyện chủ động có chủ đích của cá nhân người học mà không theo một quy trình cụ thể hay theo sự hướng dẫn của GV. Đến cấp độ này, học sinh đã có một số KN nhất định. Vì thế, bất kể thời gian người học có thể tự ý thức luyện tập khi nghe bất kỳ chuỗi âm thanh nào có TT, chẳng hạn như nghe thấy một bài hát, một đoạn nhạc...HS có thể tự đọc các âm hình TT đơn giản, ít gặp sai sót và thao tác thuần thục hơn. Ở giai đoạn này, HS dần dần thuần thục

Trong quá trình luyện tập, đối với dạng TT có trường độ dễ như nốt đen, nốt đơn, nốt trắng, nốt tròn, nốt có chấm đôi..., trên cơ sở kiến thức nhạc lý về phách có thể dễ dàng nắm bắt cách thực hiện các dạng TT này. Còn với một số chuỗi âm hình TT kết hợp, người học phải có những biện pháp luyện tập cụ thể.

GV cần phân tích tiết tấu để HS hiểu bản chất sau đó tập riêng từng tiết tấu rồi mới ghép vào câu hát. Chú ý cách lấy hơi sâu, đẩy hơi mạnh, thể hiện tính chất âm nhạc trong bài.

GV có thể hướng dẫn HS vỗ tay đệm theo phách như sau: phách mạnh > vỗ 2 lòng bàn tay vào nhau, phách nhẹ (-) mở lòng bàn tay ra. Nếu dùng trống nhỏ để gõ đệm thì phách mạnh > gõ vào mặt trống, phách nhẹ (-) gõ vào tang trống. Cũng có thể gõ đệm theo cách như sau: Phách nguyên: Mỗi phách có một nốt khi thực hiện phần mạnh đập xuống, phần nhẹ nhấc lên. Phách chia 2 gồm 2 nốt có giá trị trường độ bằng nhau. Phách chia 4 gồm 4 nốt có giá trị trường độ bằng nhau.

Đập phách đều đặn là cách luyện tập rất tốt cho cảm giác về độ dài của âm thanh, và giúp cho HS giữ nhịp tốt. Mục đích các bài tập này giúp HS nắm chắc TT cơ bản để kết hợp các dạng tiết tấu linh hoạt, phản xạ với các dạng tiết tấu theo phách chính xác.

Trong tác phẩm AN, nhịp, loại nhịp đóng vai trò quan trọng. Loại nhịp được kí hiệu bằng số chỉ nhịp đặt sau khoá nhạc và hoá biểu. Số chỉ gồm hai chữ số, chữ số trên chỉ số phách trong một ô nhịp, chữ số dưới chỉ độ dài của mỗi phách tương ứng với một phần mấy của nốt tròn. Những loại nhịp phổ biến trong chương trình đào tạo cho HS tiểu học là: 2/2; 2/4; 3/4; 4/4; 6/8. Khi viết số chỉ nhịp ra sẽ biết số phách được quy định trong mỗi ô nhịp, đồng thời ta biết giá trị mỗi phách tương ứng với hình nốt nào và vị trí phách mạnh, phách nhẹ trong ô nhịp. Trong AN, trường độ của âm thanh luôn chuyển động luân phiên

nổi tiếp nhau. Từ đó đập nhịp theo từng ô nhịp chính xác hơn. Vậy ta phải biết vận dụng 3 cách luyện TT độc lập thật linh hoạt: Đọc theo TT, đọc theo phách và đọc theo nhịp.

b. Phương pháp rèn luyện tiết tấu gắn với tác phẩm

TT là một trong những yếu tố có tính tạo hình của tác phẩm. Để rèn KN đọc tiết tấu cần thực hiện như sau: GV có thể lấy âm hình TT chủ đạo của bài TĐN cho HS luyện đọc - Đọc TT bằng hình nốt: GV ghi âm hình TT chủ đạo của bài TĐN lên bảng, dùng thước chỉ vào từng nốt bằng cách đập phách, đồng thời đọc TT bằng hình nốt. Cách đọc như vậy giúp HS đồng thời rèn luyện cả KN đọc TT và gõ phách. đen đen đơn đơn đơn đơn trắng - Đọc tiết tấu bằng số: Vẫn sử dụng PP gõ phách trên nhưng đọc TT thì thay hình nốt bằng số. Ví dụ: 1 2, 1 2. 1 2, 1 2 3 4, 1 2 3 4, 1 ( đơn, đơn, đơn, kép, kép, đen). Với cách đọc TT bằng số bắt buộc HS phải tư duy nhiều hơn, chữ số lúc này thay cho hình nốt và nó cũng thể hiện độ dài ngắn của âm thanh, đồng thời số còn diễn tả sự phân chia nhóm trường độ của mỗi phách.

### 2.2. Sử dụng tiết tấu để tạo nhịp trong hoạt động ngoại khoá.

Khi HS đã biết tập các động tác của bài thể dục phát triển chung, thay vì GV hoặc cán sự lớp hô cho HS tập thì GV nên hướng dẫn HS tập trên nền nhạc, các bài hát. Lúc này, bắt buộc HS phải chú ý lắng nghe xem các câu hát, đoạn nhạc này thì tập với các động tác nào nên các em rất hứng thú. Chỉ qua vài lần tập luyện, các động tác trở nên mềm dẻo, có tính thẩm mỹ HS rất nhớ các động tác.

Với hoạt động này, GV chọn loại bài hát có tính chất vui - sôi nổi có TT nhanh có giai điệu dứt khoát thể hiện một không khí sinh hoạt vui vẻ liên quan đến cuộc sống xung quanh của các em. Đôi khi để thay đổi tránh sự nhàm chán, nên chọn một số bài hát có sự hài hước dí dỏm; TT trong bài rõ ràng ổn định và có sự lặp lại của một âm hình TT; hát với âm thanh sáng, gọn, linh hoạt, trôi chảy; hát nhịp nhàng, ngắt tiếng và nhấn đều vào phách mạnh ở đầu nhịp; lấy hơi nhanh, ngắt hơi chính xác; phát âm rõ nét nhưng lướt nhanh không đẩy hơi ồ ạt. Các bài nhảy có thể sử dụng thường xuyên trong các ngày.

### 2.3. Rèn Tiết tấu phù hợp với đặc điểm từng khối lớp học Tiểu học

Đối với HS khối lớp 1 chưa nhận biết được hình nốt và giá trị độ dài của các nốt trắng, nốt đen, nốt móc đơn, nốt móc kép, dấu lặng đen, dấu lặng đơn. Các em cũng chưa hình dung được cách hát luyện

của một số bài hát mang âm hưởng dân ca. GV phải hướng dẫn cho các em làm quen với các cách gõ đệm cho bài hát để HS bắt chước làm quen.

Đối với HS khối 2,3. GV có thể áp dụng giống khối 1 tức là đánh dấu x vào phách cần gõ để HS dễ nhận biết các phách và gõ đúng, cho HS ôn gõ đệm theo nhóm (có thể kết hợp cùng lúc gõ đệm theo phách, nhịp tiết tấu giữa các HS trong cùng một nhóm để HS phân biệt được sự khác nhau giữa các cách gõ đệm). Khi HS đã phân biệt được từng cách gõ với bài hát trên, để củng cố KN gõ đệm GV tổ chức trò chơi thi đua trong các nhóm.

Đối với HS khối lớp 4,lớp 5 cần phải biết đọc các bài tập đọc nhạc. GV tập cho HS nhận biết được các bài hát ở nhịp nào. Khi các em nắm vững nội dung bài hát, thể loại là dân ca, hành khúc, vui tươi linh hoạt hay nhẹ nhàng tình cảm; GV nêu rõ việc chọn kiểu gõ đệm cho từng bài hát, từng thể loại khác nhau. Dân ca thì không nên dùng kiểu gõ đệm theo tiết tấu lời ca vì có nhiều tiếng luyện láy.

### 3.Kết luận

TT có vai trò quan trọng trong AN. Qua quá trình áp dụng các PP rèn luyện TT vào dạy học, tác giả đã đạt được kết quả hết sức khả quan. HS tham gia rất tích cực, sôi nổi trong các tiết học AN. Những HS nhút nhát vì sợ sai, sợ gõ đệm không đúng, nay đã ít rụt rè, tham gia các hoạt động học tập trong lớp, hoà đồng cùng các bạn. Phần lớn HS đều phân biệt được từng kiểu gõ đệm khác nhau cho từng bài hát. Các em gõ đệm rất đều, đúng, hát đúng giai điệu, rõ ràng. Tuy nhiên để áp dụng được những kết quả này không phải trong một vài tiết học là có thể rèn cho HS thói quen xác định được cách gõ nhịp trong bài. GV phải có sự kiên trì động viên các em luyện tập; cần hoà mình cùng HS, hiểu được tâm lý từng HS cũng như đặc điểm của từng lớp mà áp dụng các PP khác nhau. Qua thực tế giảng dạy cùng với những kiến thức đã học và những ý kiến đóng góp của bạn bè đồng nghiệp, tác giả đã cố gắng để tìm ra một số PP rèn luyện KN sử dụng TT nhằm nâng cao trình độ AN của các em HS tiểu học.

### Tài liệu tham khảo

1. Phạm Tú Hương (1999), *Lý thuyết Âm nhạc cơ bản*, NXBGD. Hà Nội
2. Hàn Ngọc Bích, Lê Minh Châu, Hoàng Long, Nguyễn Hoàng Thông (2006) *Tập bài hát lớp 1*, NXBGD. Hà Nội
3. Lê Minh Châu, Hoàng Long, Hoàng Lân, Nguyễn Hoàng Thông (2006), *Tập bài hát lớp 2*, NXBGD. Hà Nội